Ч-10-1

1. чавчăр - чавччăр +
шифер - шифăр
бомонĕ - бомонĕ
айкине - айккине +
тупĕнчĕ - тупăнчĕ +
пусăкĕш - пасăкăш +
ерешлĕ - эрешлĕ +
туршкесем - туршккесем +

(3б)

2. ~~ҫулĕ (япала ячĕ) - вырăсла „год", „возраст"~~ —
ҫĕр (япала ячĕ) - вырăсла „ночь",
ҫĕр (япала ячĕ) - вырăсла „земля"
ҫĕр (хисеп ячĕ) - вырăсла „сто"

(3б)

Сăвăра икĕ (2) омоним пĕри вăл „ҫулĕ", тепри - „ҫĕр".

3. Хура + Н (ялан янăракан сас палли) = Хуран (савăт-сапа ячĕ). 5б

4. 2) Акă вăл тĕнче хĕррине хăйĕн кĕлхешлĕ патакĕсене дирижĕр пек ҫĕклесе ярать (те) - хăватлă хор кĕрлеттерсе юрлама та тытăнать. + 5б
Икĕ хутсăр предложени (те) ҫыхăнулă союзпа ҫыхăнаҫҫĕ.

5. Хир (уй сăмахăн синонимĕ) + ĕҫле (кан сăмахăн антонимĕ) = хирĕҫле (глагол) 5б

6. Диалог - тытăмĕ енĕпе хăйтĕмлĕнлĕхлĕ, тĕп шухăшĕпе сюжечĕ тата геройĕсем енĕпе пĕрлĕхлĕ икĕ хайлавăн пĕрлешĕвĕ. 5б

7. Лаврентий Таллеров „Пĕчĕк ҫĕс пӳтене". 5б
Васлей Игнатьев „Пĕчĕк акăшсен ташши", „Шăпчăк картинчĕ".

8. Ҫак спектакле Михаил Сунтал пьеси тăрăх лартаҫҫĕ. Ку драмăна Никита Яковлевич Бичуринăн пурнăҫĕпе пултарулăхне халалланă. Бичурин ҫулҫӳревҫĕ, Китай кĕлмине тĕпчекенĕ пулнă. 5б

9. Кутамккана чăкăт тата печени хутăм,
Капăрлăхшăн майăр хутăм.
Ҫăкăр манерĕм.
- Мĕнле асап вĕт-ха инҫе ҫула тухсан укпа утма!
Ҫапах та асламăшĕ ҫăкăр сăмсине чиксе ячĕ.
Тĕнчере мĕн пулнине вĕҫ пĕлсе тăрса ҫапла каларĕ:
- Итле каччăка! Ҫăкăр, тăванăмăр, хăйне кăй йăтса пырĕ... 4б

(малалла →)

10. „Кашни хӑйне май ӑнланать пурнӑҫа, кашнин хӑйӗн ӗмӗт те шухӑш...“

...мӗн пӗчӗкренех ача хӑйне майлӑ пурнӑҫа ӑнланма тытӑнать. Анчах та ачалӑхра эпир пурнӑҫӑн лайӑх енӗсене ҫеҫ куратпӑр. Ҫавӑнпа та хуть те хӑш шӑпӑрланран: „Ӳссен эсӗ кам пулма ӗмӗтленетӗн?“, – тесе ыйтсан, вӑл хавассӑн: „Эпӗ ӳссе ҫитсен космонавт, тухтӑр, пожарнӑй, ӳнерҫӗ пулатӑп“, – тет. Тепӗр вунӑ ҫултан ӑна ҫак ыйтӑва парсан вӑл пачах урӑхла хуравлать, мӗншӗн тесен ӳснӗҫемӗн ҫын пурнӑҫ ҫине урӑх куҫпа пӑхма тытӑнать, унӑн йывӑрлӑхӗсемпе кӗрешме вӗренет, пуласлӑх пирки шутлама пуҫлать. Ҫитӗннӗ этем чи малтан мӗн тусан мӗн пулнине тӗпе хурать.

Ман ӗмӗтсенчен пӗри – шкул пӗтерсен психолог пуласси. Эпӗ ҫынсене вӗсен пурнӑҫӗнчи ...ушасене, йывӑрлӑхсене ҫӗнтерме пулӑшасшӑн, хӑйсене юратма, ҫынсемпе лайӑх ...ҫыхӑнура пулма вӗрентесшӗн. Эпӗ шутланӑ тӑрӑх, пурнӑҫра укҫа чи кирлӗ япаласен шутне кӗмест, ҫавӑнпа та, ман шутпа профессие суйланӑ чухне шалу пысӑкӑшӗ пирки шутламалла мар, мӗн патне чун туртать – ҫавӑн патне ура ярса пусмалла.

Пӗтӗмлетсе каласан, кашни хӑйне майлӑ пурнӑҫа ӑнланать, кашнин хӑйӗн ӗмӗт те шухӑш. Кашӑн мӗнле пуласлӑха курас килет, ҫавӑн пек малашнехи кунсене хӑй тӗллев лартса ирттерет.

4,5

44,5 б

Председатель [signature] Владимирова Л.Н.
Члены жюри [signature] – Данилова А.Н.
[signature] – Жукова С.А.

Ч-10-2

Чăваш чĕлхипе литература олимпиадин муниципалитет тапхăрĕ
2021-2022 вĕренӳ çулĕ
Чăваш шкулĕ
10-11-мĕш классем
Ыйтусемпе ĕçсем

1. Текстра орфографи тĕлĕшĕнчен йăнăш çырнă сăмах (сăмахсем) пур. Вĕсене тĕрĕс çырăр.

Теплицă патĕнчен пахча хĕрринелле утрăмăр. Чăх-чĕп йăрансене ан чавчăр тесе вите умне тимĕр сетка тытнă. Мĕн кăна çук пулĕ хуралтăсем хушшинче! Фанера, шифер, пралук çыххи, кислород баллонĕ... Пӳрт айкине крыльца тухать. Ун тăрăх хăпарса малти пӳрте кĕтĕмĕр. Кунта курмалли нимех те çук пек туйĕнчĕ: пысăк кăмака, холодильник, тăваткал сĕтел. Шалти пӳртре вара тем пысăкĕш хрусталь люстра çакăнса тăрать. Стенасем çинче кавирсемпе ĕрешлĕ турилкесем, фарфор сервисем, пăлан майракисем. 5б

2. Сăвăра миçе омоним? Вĕсем мĕнле пуплев пайĕ пулнине çырăр.
Çулĕ ситнĕ ачасем 3 омоним +
Сĕр выртаççĕ улăхрах. +
Сĕр сине аçам сарса, +
Сĕр чĕлхеллĕн шавласа. + 5б

3. Тĕсе пĕлтерекен паллă ячĕ çумне ялан янăракан сас палли хушсан савăт-сапа ячĕ пулать.
Çав савăт-сапа ятне çырăр. хуран + 5б

4. Хăшĕ сыпăнуллă хутлă предложени?
1) Эпĕ, шăннă чӳрече кантăкĕ витĕр тем пек тинкерсе пăхрăм пулин те, нимĕн те курмарăм.
+ 2) Акă вăл тĕнче хĕрринче хăйĕн хĕлхемлĕ патакĕсене дирижер пек çĕклесе ярать те – хăватлă хор кĕрлеттерсе юрлама та тытăнать.
3) Егор Филиппович та, манпа юнашар пырса тăнă Рая та, Люсьăпа Петя та шăпăртах тăраççĕ.
4) Хулăн хура çӳçĕ шăртлă: ни малалла, ни каялла выртмасть. 5б

5. Ыйту палли вырăнĕнче мĕнле сăмах пулмалла? Хуравне çырăр.
Уй сăмахăн синонимĕ + **кан** сăмахăн антонимĕ = ? хирĕçле + 5б

\+ 6. Пăнчăсем вырăнĕнче мĕнле ăнлав пытаннă-ши?
Фишка... – тытăмĕ енĕпе хăйтĕлленлĕхлĕ, тĕп шухăшĕпе сюжечĕ тата геройĕсем енĕпе пĕрлĕхлĕ икĕ хайлавăн пĕрлешĕвĕ. 5б

7. Лаврентий Таллеровпа Васлей Игнатьевăн вĕçенкайăк ячĕсемлĕ хайлавĕсене аса илĕр, произведени ячĕсене палăртăр.
\+ «Пĕчĕк акăшсен ташши», «Шăпчăк каткине»
\+ «Пысăк тĕнчери пĕр пĕчĕк чун», «Пĕчĕк çеç путене». 5б

8. К.В. Иванов ячĕллĕ Чăваш патшалăх академи драма театрĕн сцени ҫинче «Эп сӳннĕ чух – эс ҫун…» спектакль лартаççĕ. Ку драмăна камăн пурнăçĕпе пултарулăхне халалланă-ши? Никита Яковлевич Бичурин + 5б

9. Çак йĕркесене чăвашла куçарăр.

Положил в котомку
сыр, печенье,
Положил для роскоши миндаль.
Хлеб не взял.
– Ведь это же мученье
Волочиться с ним в такую даль! –
Все же бабка
сунула краюху!
Все на свете зная наперед,
Так сказала:
– Слушайся старуху!
Хлеб, родимый, сам себя несет… (Н. Рубцов)

Кутамккана чăкăтпа печени хутăм
Пуянлăх валли миндаль чикрĕм.
Ҫăкăр илмерĕм
– Нуша-ҫке ăна ҫапла инçе ҫула
Сĕтĕрсе пыма! –
Ҫапах ~~асне~~ асанне пĕчĕк татăк
Чиксе пачĕ!
Йăлтах ҫĕр ҫинчине пулассăна пĕлсе
Ҫапла каларĕ:
– Итле карчăка!, ҫăкăр, тăванăм,
Хăйне хăй йăтать… 4,5

10. «Кашни хăйне май ăнланать пурнăçа, кашнин хăйĕн ĕмĕт те шухăш…» темăпа сочинени-шухăшлав çырăр.

Пурнăç… Мĕн вăл? Ҫак пиллĕк сасă паллипен тăракан сăмахра питĕ тарăн шухăш. Кашни ҫын хăй пурнăҫне мĕнле интерессине хăй суйласа илет. Пĕрисем пурнăç хакне шанса ăна усăсăр иртереççĕ. Теприсем вара йывăрлăха пăхмасăр пысăк ҫитĕнӳсем тума тăрăшаççĕ.

Пурнăҫа хисеплеме пĕлмен ҫынсем хăйсен пурнăҫне лайăхлатма та тăрăшмаççĕ. Вĕсем паянхи кунпа ҫеç пурăнаççĕ, малашлăх ҫинчен шутламаççĕ. Хăйсен сывлăхне вĕсем эрех ĕҫсе, пирус туртса пĕтереççĕ. Хăйсен ĕмĕтне вĕсем питĕ ҫăмăллăн пурнăҫлантарасшăн, анчах ялан ҫапла пулмасть. Ĕмĕт пурнăҫлантăр тесен нумай тăрăшмалла.

Ҫирĕп кăмăл-туйăмлă, чăтăмлă ҫынсем вара йывăрлăхсенчен те хăраманççĕ. Ĕмĕтне пурнăҫлас тесе кашни кун тăрăшаççĕ.

Ҫакăн пек ҫынсен вара лайăх пуласлăх, телейлĕ пурнăç.

Кашни ҫынах тĕрлĕрен, ĕмĕчĕсем те вĕсен тĕрлĕ 4,5 (49б)

Председатель
Члены жюри Адаш-Данилова А.Н.
— Жукова С.А.

Ч-10-4

1. Тетĕшҫа, чавчăр, ҫыхăн, айккине, тулашчĕ, пысăкăш, эрешлĕ. 3,5б
2. Сăмара виҫĕ омоним
Ҫĕр вырăнĕҫĕ улăхрах - наречи —
Ҫĕр ҫине аҫам сарса - япала ячĕ +
Ҫĕр чĕлхесен шавласа - хисеп ячĕ + 4б
3. Хуран + 5б
4. 2) + 5б
5. Ӳй - хир, кан - ĕҫле
хирĕҫле + 5б 5б
6. Диалоги +
7. Лаврентий Таллеров „Пĕчĕкҫĕ пӳтене"
Васлей Игнатьев „Пĕчĕк акăшсен ташши" + 5б
8. Никита Бичурин + 5б
9. Кутамккана чăкăт, пĕчĕкн хутăм,
Чапăрах пулма майăр хутăм.
Ҫăкăр шăлĕрĕм.
— Асаннӳҫне вăл
Инҫете уйпа сĕтеренсе пыма! —
Ҫапах та карчăк
Айккине чиксе хунă!
Тĕнчере мĕн пур япалана маларах пĕлсе,
ҫапла каларĕ:
— Карчăка итле!
Ҫăкăр, тăванам, хайне хай пăхмасть... 4,5б

10. „Кашни хăйне май анланать пурнăҫа, кашнин хăйĕн ĕмĕт те шухăш..."

Мĕн-ши вăл пурнăҫ? Ман шутпа пурнăҫ - вăл ҫыннăн мĕн пур япаларан хакли. Кашни ҫыннăн пĕр пурнăҫ, ăна упрамалла. Вăл ӳсĕмле пулни кĕтĕшрех ҫынран хăйĕнчен килет.

Кашни ҫыннăн тĕрлĕ шухăш, тĕрлĕ пурнăҫ, тĕрлĕ ĕмĕтсем. Ҫын пурнăҫĕ ĕмĕтсенчен килет. Мĕн ҫул ĕмĕт ншлайрах та вăйлăрах, ҫавăн чул ҫын чаплăрах пулать. Ĕмĕт сене пурнăҫлама тăрашмалла, пĕтĕм вăйран талпăнмалла. Вара ҫак пурнăҫра ҫын
тĕнчене пулать. [illegible]

рен килет, таврара мĕнле çынсем пулнинчен килет.

Пурнăç çамăл япала мар. Анчах та вăл çынран килет. Çавăнпа та пирĕн чарăнмалла мар, шанмалла талпăнмалла.

35 / 458

Председатель ЛВ/ Владимирова Л. И.
Члены жюри [signature] – Данилова Л. Н.
[signature] – Жупова С. А.